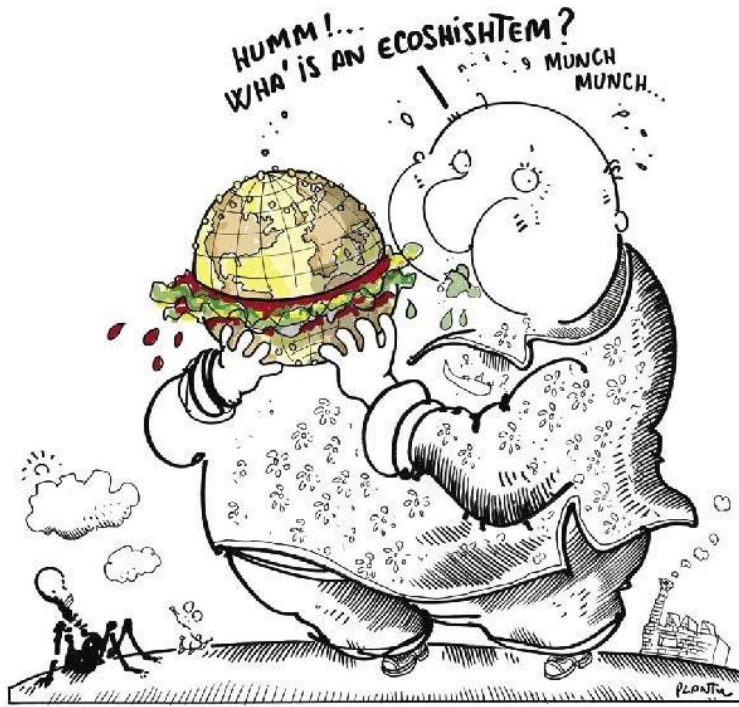

WERELDWINKEL?

Een onderzoek naar de invloed van globaliseringseffecten op het voedingspatroon van consumenten in de Oosterparkwijk

Wereldvoedselvraagstuk

Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen
Rijksuniversiteit Groningen

C.M.J.R. Renzelmann, s2171414

SAMENVATTING

Wereldvoedselvraagstuk

In Nederland is er tegenwoordig geen sprake meer van voedselschaarste. Integendeel- vandaag de dag is er sprake van een voedselovervloed (Ministerie van VWS, 2008). In elke supermarkt is er keuze uit duizenden producten, inheems of buitenlands.

Deze overvloed aan producten past binnen het thema “wereldvoedselvraagstuk”. De vraag die daarbij speelt is: in welke mate komt een doorsnee volkswijk daadwerkelijk in aanraking met exotische producten? In het kader van deze vraag is er onderzocht of de globaliserende effecten, zoals het groter wordende aanbod van exotisch voedsel, invloed heeft op het voedingspatroon van huishoudens binnen de Oosterparkwijk.

De hoofdvraag luidt: Heeft globalisering en de daarmee samengaannde effecten, invloed op het voedingspatroon van consumenten in de Oosterparkwijk. Welke rollen spelen de individuele restricties hierbij?

Deze vraag wordt beantwoord op basis van de uitkomsten van een enquête, kwalitatieve data en een literatuurstudie. De enquête is schriftelijk afgenomen onder zevenenvijftig bewoners van de Oosterparkwijk in Groningen, bestaande uit negen straten met koop- en huurwoningen. Er is gekozen voor deze wijk gelet op haar gevarieerde samenstelling. Hiermee is geprobeerd een gevarieerde steekproef te verkrijgen om uiteindelijk ook de individuele restricties mee te kunnen wegen in de analyse van het voedingspatroon. Gebleken is dat het voedingspatroon van vele factoren afhankelijk is. Door globaliserende effecten hebben de onderzochte huishoudens de mogelijkheid buitenlandse producten te kopen. Uit de steekproef blijkt dat ruim 96% minstens één keer in de maand exotische producten consumeert. Wel blijken persoonlijke restricties zoals het besteedbaar inkomen bepalend te zijn bij de consumptie van exotische producten. Een rol daarbij speelt dat de economische crisis een dempende werking heeft op de uitgaven van huishoudens.

INHOUDSOPGAVE

Samenvatting	1
Inhoudsopgave	2
Hoofdstuk 1- Inleiding	3
1.1 Aanleiding.....	3
1.2 Probleemstelling	4
1.3 Conceptueel model.....	6
1.4 Opbouw	7
Hoofdstuk 2- Theoretisch kader	8
2.1 Sociaal economische status	8
2.2 Nutrition transition	8
2.4 Omgevingsfactoren en de invloed op de voedselinname: Het ANGELO- model	8
2.5 Globalisatie.....	8
Hoofdstuk 3- Methodologie	9
3.1 Primaire data	9
3.2 Secundaire data	10
Ethische vraagstukken	10
Hoofdstuk 4- Resultaten	11
4.1 Responsoverzicht.....	11
4.2 Oosterparkwijk	12
4.3 Persoonskenmerken	13
4.4 Mate van de invloed van de woningsoort, het opleidingsniveau en het besteedbaar inkomen op de uitgaven aan eten per dag	14
4.5 Relatie locatie boodschappen en inkomen.....	17
4.6 Economische crisis en de doorwerking op de bestedingsruimte van voedsel	19
4.7 Consumptie exotische producten (Exotisch fruit)	21
4.8 Determinanten voor de consumptie van exotische producten	23
Hoofdstuk 5- Conclusie.....	25
Aanbevelingen.....	25
Hoofdstuk 6- Literatuurlijst	26
Bijlagen.....	29
Bijlage 1: Enquête.....	29
Bijlage 2: Bijhouden voedingspatroon.....	36
Bijlage 3: Consumptie exotische producten gezinnen.....	37

1.1 AANLEIDING

In de huidige samenleving wordt de consument dagelijks geconfronteerd met producten afkomstig uit de hele wereld. Er is sprake van een grote variëteit. De voedselschaarste die tijdens en voor de Tweede Wereldoorlog een rol speelde, heeft plaats moeten maken voor voedselovervloed (Ministerie van VWS, 2008). Er is een groot aanbod aan fruit, groente en specerijen. Deze contextuele factoren bepalen het raamwerk waarin de consument kan acteren. Niet alleen de context is bepalend voor iemands voedselpatroon, maar ook de aanwezige persoonlijke restricties, zoals het inkomen en het opleidingsniveau. Dat met name de individuele bestedingsruimte van de consument van belang is voor het voedselpatroon, blijkt als er gekeken wordt naar de verschillende uitgaven van huishoudens ten opzichte van het aanwezig besteedbare inkomen.

Ter illustratie dient tabel 1, hieruit blijkt dat Nederlandse huishoudens die in de lagere inkomensdecielen vallen procentueel minder geld aan voeding uitgeven. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat huishoudens met een hoger inkomen gemiddeld vaker uit eten gaan (CBS, 2014).

Tabel 1: Inkomensdecielen en procentuele uitgaven aan voeding; Bron: CBS, 2013

	Inkomensdecielen				
	Euro	3 ^e Deciel	5 ^e Deciel	7 ^e Deciel	9 ^e Deciel
<i>Totale bestedingen in Euro</i>	31.497	€19.888,2	€27.466,3	€33.337	€44.254,2
<i>Voeding</i>	4969	14,9%	15,7%	15,8%	15,8%

De voedselconsumptie blijkt echter niet alleen door deze ene factor te worden bepaald. Uit onderzoek van Kearney (2010) blijkt dat het voedingspatroon met name wordt bepaald door ‘food availability’, ‘food accessibility’ en ‘food choice’.

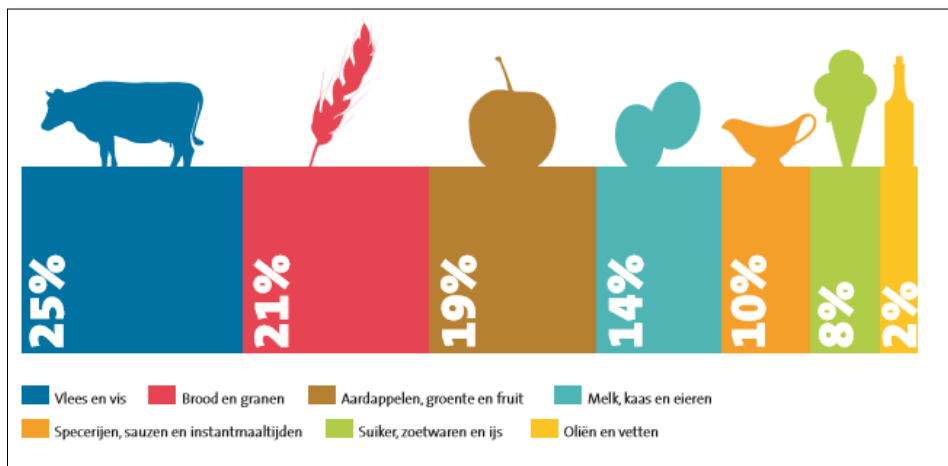
De doorsnee volkswijk Oosterparkwijk in Groningen wordt door sociale en economische divergenties gekarakteriseerd (Gemeente Groningen, 2013). Een variatie tussen mensen met hoge en lage inkomens, hoogopgeleiden en laagopgeleiden, in het bezit zijn van een koopwoning of juist aangewezen zijn op huursubsidie. De genoemde sociaal economische factoren hebben invloed op het individuele voedingspatroon. Tevens kan de context van een wijk, door de aanwezigheid van verschillende supermarkten, het voedingspatroon beïnvloeden.

Voeding is een belangrijke bouwsteen in een gezonde en goed functionerende samenleving. Het is daarom maatschappelijk relevant te onderzoeken welke invloed individuele factoren op het voedingspatroon van bewoners in de Oosterparkwijk zou kunnen hebben.

1.2 PROBLEEMSTELLING

Het doel van dit onderzoek is de samenhang tussen individuele en contextuele factoren met betrekking tot het voedingspatroon te verduidelijken. De etnische achtergrond valt onder de individuele factoren, maar is in dit onderzoek niet nader onderzocht. Wel is bij de keuze van de onderzoeksgroep meegewogen dat de Oosterparkwijk geen markant hoog percentage allochtone bevolking heeft (CBS, 2014). De Oosterparkwijk telt 11.050 inwoners, 68 procent van de bewoners heeft een laag inkomen (besteedbaar inkomen tot maximaal 25.100 Euro) (CBS, 2013). In Groningen is dat gemiddeld 54 procent (CBS, 2011). De Oosterparkwijk heeft dus procentueel een hoger aantal huishoudens met een laag inkomen. Daarmee is de wijk een geschikte onderzoeksgroep om de samenhang tussen inkomen en eetpatroon te analyseren. Heeft de globalisatie en het daardoor groter wordende aanbod van exotische producten in de supermarkt invloed op het voedingspatroon van Nederlanders? Of zijn de individuele beperkingen bepalend bij de keuze voor bepaald voedsel? Er is in deze studie specifiek naar de consumptie van exotische producten gekeken, aangezien deze exotische producten veelal duurder zijn dan inheemse producten. Dit geeft aanleiding tot de veronderstelling dat exotische producten veelal worden gekocht en geconsumeerd door consumenten met een hoog inkomen. Het CBS heeft in 2012 aangetoond dat het voedingspatroon in Nederland sterk is veranderd door de toename in welvaart en de groei van het voedselaanbod (CBS, 2012). Zo besteden Nederlanders rond de 25% van hun eetbudget aan vlees en vis, en 21% aan granen (CBS, 2010). Voorheen was de vleesconsumptie beduidend lager (CBS, 2010).

Afbeelding 1: Bestedingen van huishoudens aan voeding; Bron: CBS, smakelijk weten, 2011

Een relatie tussen socio- economische ontwikkelingen en een veranderend dieet is in het onderzoek van Nonhebel et al. (2012) aangetoond. In dit onderzoek wordt beschreven dat als een bevolkingsgroep sociaal en economisch een ontwikkeling doormaakt, de samenstelling van het voedingspatroon ook verandert (Nonhebel et al., 2012). Zulke ontwikkelingen op werelddeelniveau zullen idealiter ook in dit onderzoek kunnen worden aangetoond.

Aangezien er in de Oosterparkwijk een variatie bestaat in sociale en economische situaties tussen huishoudens, kan worden onderzocht of deze factoren invloed hebben op het voedselpatroon. Consumenten hoger opgeleiden

een grotere hoeveelheid buitenlandse producten dan lager opgeleiden? En welke invloed heeft de bestedingsruimte op het voedingspatroon?

Mijn onderzoeksvraag luidt: Heeft globalisering en de daarmee samengaande effecten, invloed op het voedingspatroon van consumenten in de Oosterparkwijk. Welke rollen spelen de individuele restricties hierbij?

Om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden wordt deze gesplitst in drie deelvragen.

Deelvragen

- 1. Welke invloed heeft de woningsoort, het opleidingsniveau en het besteedbaar inkomen op de uitgaven aan eten per dag en daarmee op het voedingspatroon?*
- 2. Heeft de economische crisis invloed op de uitgaven aan voedsel?*
- 3. Kopen inwoners van de Oosterparkwijk meer buitenlandse producten door het grotere aanbod hiervan?*

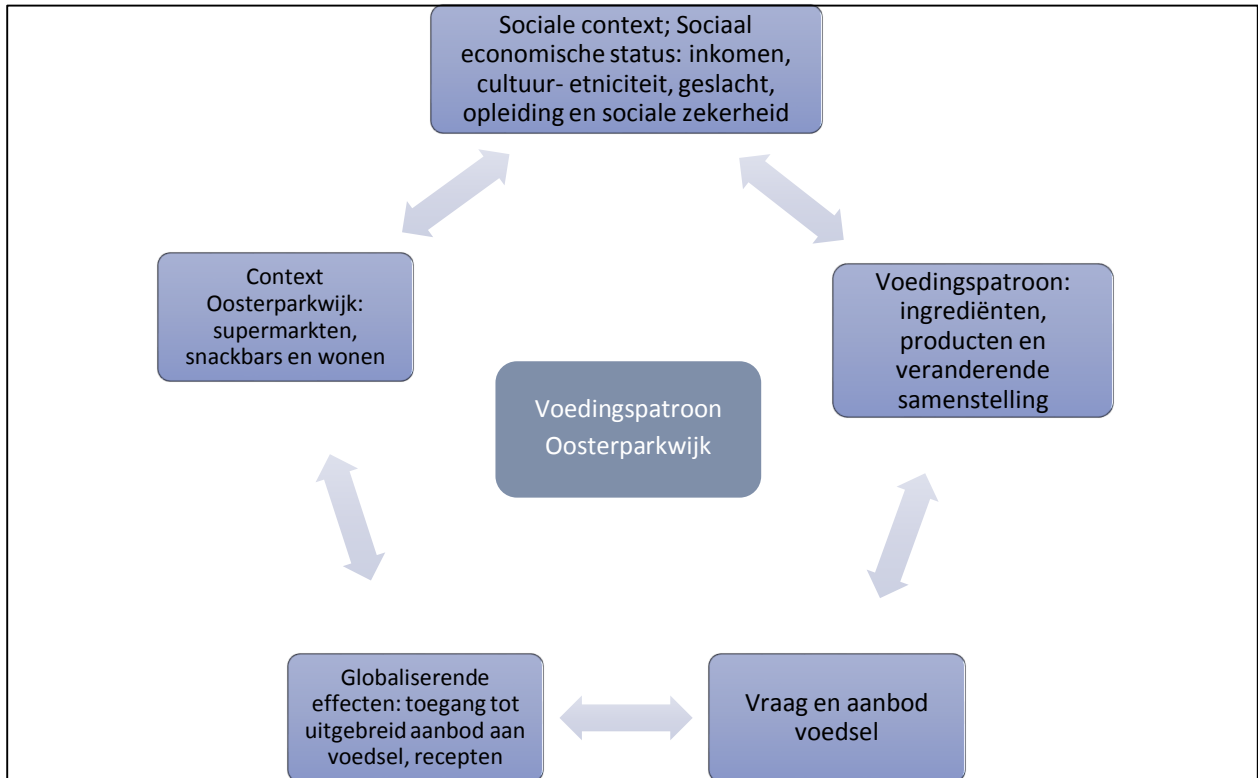
Een aantal hypothesen zullen in de scriptie worden getoetst:

1. Huishoudens die in een koopwoning leven en in een hoger inkomensdecil vallen, consumeren vaker exotische producten.
2. Door de economische crisis besteden mensen minder geld aan voedsel.
3. Personen die meer geld te besteden hebben, doen hun boodschappen niet in de Oosterparkwijk, maar bezoeken supermarkten met een groter en gevarieerder aanbod.

1.3 CONCEPTUEEL MODEL

Het conceptuele model is een visuele representatie van de probleemstelling van mijn onderzoek. Hierin worden de relaties tussen verschillende factoren weergegeven. In hoofdstuk twee volgt het theoretisch kader dat als verbale ondersteuning voor het conceptuele model dient.

Smartart 1: Conceptuele model; Bron: theoretisch kader hoofdstuk 2

Beschrijving van het conceptuele model:

Het model is cirkelvormig opgebouwd met daarin een aantal factoren die in wisselwerking met elkaar staan. Er zijn vijf aspecten die invloed op het voedingspatroon van mensen in de Oosterparkwijk hebben. Bovenaan staat de sociaal- culturele context van een individu die invloed heeft op de context van een wijk en het voedingspatroon van een persoon. De individuele aspecten zoals inkomen, cultuur-etnische achtergrond, geslacht en opleiding hebben invloed op de keuze om in de Oosterparkwijk te gaan wonen of juist niet. Het eetpatroon van een individu wordt eveneens door deze persoonlijke factoren beïnvloed. Hierbij zijn het inkomen, de etnische achtergrond en de kennis over voeding van belang. Zoals eerder is vermeld spenderen mensen uit een lager inkomensdecil procentueel minder geld aan eten (CBS, 2012). Dit is opvallend, mogelijk acht deze bevolkingsgroep de waarde van goede voeding niet als zo belangrijk. Dit is verklaarbaar, aangezien er procentueel minder besteedbaar inkomen is dat aan eten kan worden uitgegeven. Als het voedingspatroon wijzigt, vindt er ook een verandering in de cultuur plaats. Tevens heeft de etnische achtergrond een rol bij de keuze van bepaald voedsel en daarmee ook op het voedingspatroon. De context van een wijk, hoeveel en wat voor soort supermarkten en woningen er zijn, werkt ook op de sociale context door. Het aanbod van huur- en koopwoningen is bepalend voor de

bevolkingssamenstelling binnen een wijk. Deze structuur van een wijk geeft mensen de mogelijkheid om er te settelen. Daarmee werken zowel de sociale- als de contextuele factoren van de Oosterparkwijk door op het voedingspatroon. De producten die geconsumeerd worden, vormen de vraag naar bepaalde producten. Deze vraag werkt in op het aanbod, als er dus een grotere vraag naar buitenlandse producten is zal dit terug te zien zijn in het aanbod. Anderzijds wordt het voedingspatroon ook door het aanbod beïnvloed. Als er een bepaald aanbod van voedsel is kan dit effect hebben op de consumptie van dergelijke producten. De globaliserende effecten en het daarmee samenhangende groter wordende aanbod van verschillende producten van over de hele wereld, worden zowel door de sociale context als door de omgevingscontext geïnterpreteerd.

1.4 OPBOUW

In hoofdstuk 2 wordt het theoretisch kader besproken waarin de voornaamste begrippen, de onderliggende theorie van de onderzoeks- deelvragen en de verbale ondersteuning voor het conceptuele model te vinden zijn. Hierop volgt hoofdstuk 3 waarin de keuze voor de gebruikte methoden van dataverzameling en data-analyse wordt toegelicht. Tevens wordt toegelicht welke methode van dataverzameling is gebruikt en welke overwegingen zijn gemaakt in de omgang met de respondenten? In hoofdstuk 4 worden de meest relevante resultaten uit de analyse van de enquête besproken op basis van een analyse met SPSS. Ten slotte volgt in hoofdstuk 5 de conclusie met daarin opgenomen het antwoord op de onderzoeksvraag. Verder worden de resultaten in een breder theoretisch perspectief geplaatst en vergeleken met andere onderzoeksresultaten.

2.1 SOCIAAL ECONOMISCHE STATUS

Tijdens het onderzoek wordt er naar individuele factoren gekeken die het voedingspatroon beïnvloeden. Zulke factoren vallen onder de sociaaleconomische status. De sociaaleconomische status geeft aan welke positie mensen op de maatschappelijke ladder innemen. Er wordt onderscheid gemaakt tussen een hoge en lage positie. Deze sociale gelaagdheid wordt bepaald door de kennis van mensen, arbeid en bezit (Ultee et al., 2003). In de steekproef is een dergelijke sociale gelaagdheid te zien. Deze sociaal economische status dient als determinant voor de consumptie van bepaald voedsel.

2.2 NUTRITION TRANSITION

In een samenleving waarin economische groei plaatsvindt, is er vaak ook een zogeheten nutriënten transitie. Een nutriënten transitie gaat hand in hand met een verandering in het eetpatroon. Door een verandering in inkomen en een steeds urbanere samenleving wordt de samenstelling van voeding ook anders (Drewnowski, 2000). Welvaart wordt met een betere voedingstoename geassocieerd. Tevens worden de voedingspatronen gevarieerder, maar de hoofdcomponent van voedselpatroon blijft granen (Drewnowski, 2000). Schmidhuber en Shetty (2005) komen daarentegen tot de conclusie dat de hogere welvaart ook tot een voedselinname met een hoog energiegehalte, verzadigde vetten en cholesterol leidt. Deze bevindingen zijn ook in de Nederlandse samenleving terug te zien. Nederlanders besteden gemiddeld 21% van hun uitgaven aan voeding, aan de inkoop van graanproducten. De hoofdcomponent blijft vlees en vis met 25% (CBS, 2010).

2.4 OMGEVINGSFACTOREN EN DE INVLOED OP DE VOEDSELINNAME: HET ANGELO- MODEL

De kennis over voedsel en de omgeving waarin men leeft heeft een grote invloed op de leefstijl. Er is één model welke de effecten van de omgeving op de voedselconsumptie beschrijft. Het ANGELO (ANalysis Grid for Environments Linked to Obesity) model kent verschillende typen omgevingen: De fysieke omgeving (bereidingsgemak), economische omgeving (prijzen, belasting), politieke omgeving (wet- en regelgeving), sociaal-culturele omgeving (personen) (Swinburn et al., 1999). Deze omgevingen beïnvloeden het eetgedrag (Raaij& Bakel, 2013). Ook is de beschikbaarheid en de prijs van gezonde voeding van belang bij een gezond voedingspatroon.

2.5 GLOBALISATIE

Globalisatie is “de geavanceerde interconnectie en onderlinge afhankelijkheid van plaatsen over de hele wereld, als gevolg van de compressie van tijd en ruimte” (Woods 2005, p.33). Hieronder vallen ook globaliserende effecten zoals een steeds groter wordend aanbod van voedsel van over de hele wereld (Knox& Marston, 2010). Dit grote aanbod werkt door op het voedingspatroon van consumenten. Huishoudens hebben een steeds betere toegang tot exotische producten. De bewoners van de Oosterparkwijk komen door de drie supermarkten dagelijks in aanraking met zulk voedsel. De globaliserende effecten werken op regionaal niveau door.

HOOFDSTUK 3- METHODOLOGIE

De onderzoeksvraag heeft als context de Oosterparkwijk maar behandelt ook maatschappelijke kwesties. Het is dus van belang primaire data te verzamelen om een beeld te schetsen van de Oosterparkwijk en secundaire data te gebruiken om het maatschappelijke vraagstuk te analyseren. Voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag is er gebruik gemaakt van een 'mixed methodology'. Bij deze methodologie wordt er zowel kwantitatieve als kwalitatieve data gebruikt (O'Leary, 2010). Voor de primaire dataverzameling zijn er enquêtes afgenomen welke geanalyseerd en verwerkt zijn. Ook heeft er een tracering van het eetpatroon van vier gezinnen in de Oosterparkwijk plaatsgevonden. Voor deze methodologie is bewust gekozen. Er kan een breder beeld worden geschetst door inzicht te geven in getallen met behulp van kwalitatieve data, zoals het bijhouden van een eetdagboek (O'Leary, 2010). De secundaire dataverzameling is met behulp van literatuuronderzoek gedaan.

3.1 PRIMAIRE DATA

Voor het verkrijgen van kwantitatieve primaire data zijn er 57 enquêtes met in totaal 28 vragen willekeurig in negen verschillende straten in de Oosterparkwijk afgenomen. Er is gekozen voor deze methode van dataverzameling om zoveel mogelijk respondenten te benaderen en daarmee een grote variëteit in respons te hebben. De enquête is uitsluitend in de Oosterparkwijk afgenomen, aangezien de onderzoeksvraag op wijkniveau speelt. In hoofdstuk vier is de locatie van de negen straten opgenomen in een geografische kaart. De afname van de enquête vond plaats door langs de deur te gaan, hierbij is toegelicht wat er wordt bedoeld met exotisch fruit. Het gaat hierbij om tropische vruchten zoals mango, avocado en ananas (Voedingscentrum, 2014). Participatie aan de enquête gebeurde op anonieme basis. De vragen gaan deels over de persoonlijke gegevens zoals geslacht, burgerlijke staat en hoogst voltooide opleiding en deels over het voedingspatroon zoals de consumptie van exotische producten. Elke enquête is zorgvuldig ingevuld en is daarom kwalitatief hoogwaardig. De enquête is te vinden in de bijlage.

Om een beter inzicht te krijgen in het eetpatroon van huishoudens in de Oosterparkwijk, hebben vier gezinnen één week lang hun voeding in een eetdagboek bijgehouden. Deze kwalitatieve primaire data dient ter ondersteuning bij de bevindingen van de kwantitatieve primaire data. In de bijlage is het eetdagboek opgenomen, inclusief de consumptie van exotische producten.

De combinatie van al deze methoden van dataverzameling en de uiteindelijke analyse hiervan dient ter beantwoording van de onderzoeksvraag. De enquêtes zijn met behulp van het programma SPSS verwerkt. Door statistische toetsen kan aangetoond worden of er een relatie tussen de variabelen bestaat. Grafieken en tabellen geven een overzicht over de steekproef. Bij een aantal toetsen moesten categorieën samen worden gevoegd om een statistische analyse door te voeren.

3.2 SECUNDAIRE DATA

De contextuele beschrijving van de Oosterparkwijk is geschied met informatie van het Centraal Bureau voor de Statistiek. Het gaat hierbij vooral om bevolkingsgetallen, inkomensklassen en de verhouding tussen koop- en huurwoningen. Daarnaast worden invoerstatistieken van exotische producten en voeding in vorm van een tabel of grafiek gepresenteerd.

ETHISCHE VRAAGSTUKKEN

In dit onderzoek is er een nauw contact geweest met de inwoners van de Oosterparkwijk. Dit betekent dat er ook ethische vraagstukken bij komen kijken. Aangezien de respondenten rechtstreeks zijn benaderd, moest het individu met “fingerspitzengefühl” worden benaderd. Sommige personen wilden persoonlijke informatie niet verstrekken en voelden zich ongemakkelijk bij het aangeven van de inkomensklasse. Als dit het geval was werd deze vraag overgeslagen en gaf de aanwezigheid van huursubsidie een indicatie over iemands inkomensniveau. De etnische achtergrond van een persoon heeft invloed op de voedselconsumptie. Aangezien de Oosterparkwijk een relatief autochtone volkswijk is en het aangeven van etniciteit gevoelig kan liggen, is er in dit onderzoek bewust niet naar gevraagd (CBS, 2014).

Bij de kwalitatieve dataverzameling hebben vier gezinnen persoonlijke informatie verstrekt. Om rekening te houden met de privacy van deze huishoudens zijn er geen namen noteert.

HOOFDSTUK 4- RESULTATEN

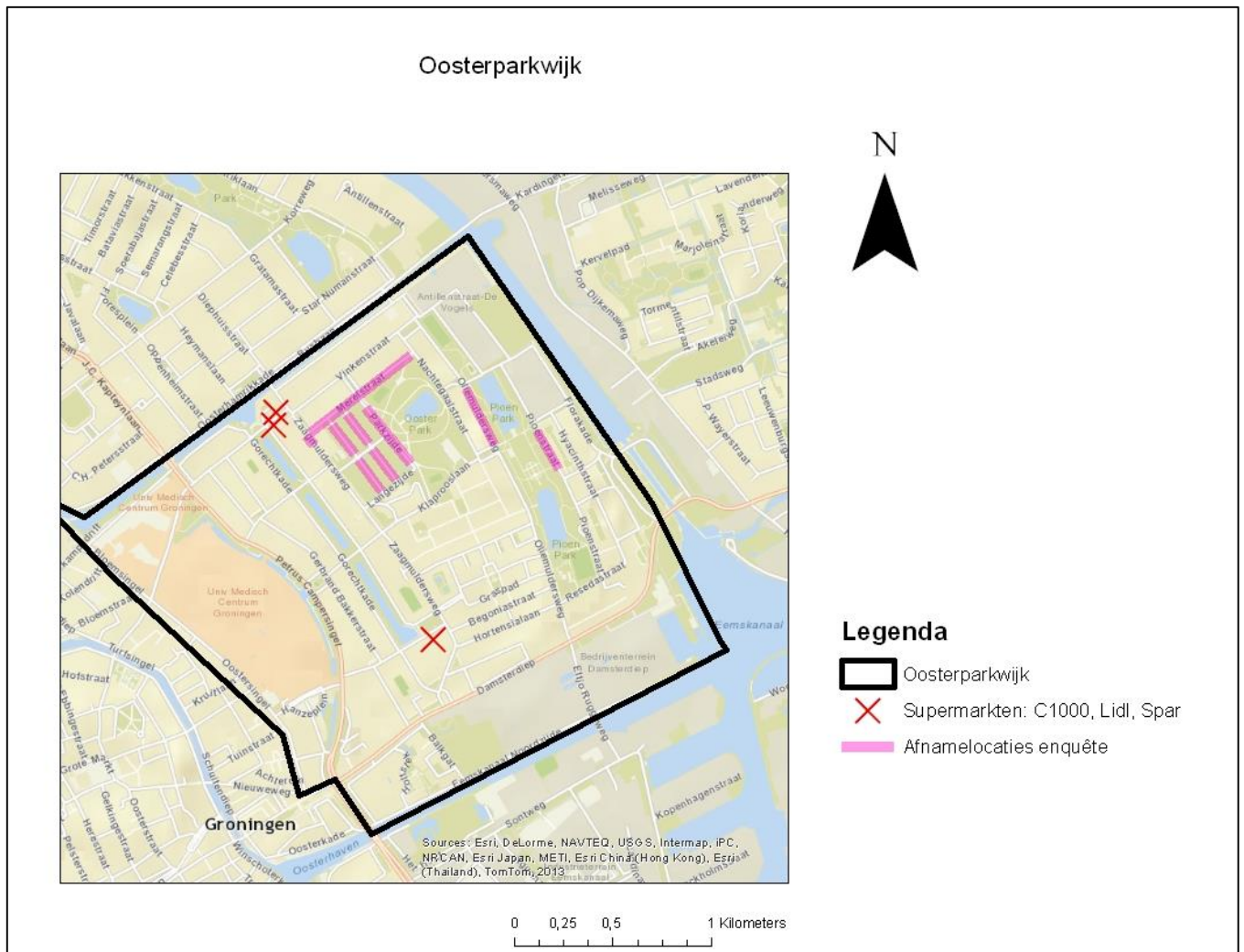
4.1 RESPONSOVERZICHT

Om aan te kunnen tonen of de bewoners van de Oostparkwijk exotische producten consumeren en in welke mate hierin de persoonlijke restricties een rol spelen, is er in de Oostparkwijk een enquête afgenomen. Zevenenvijftig respondenten hebben de enquête volledig ingevuld. In onderstaande kaart 1 zijn de locaties van de afname van de enquête weergegeven. Ook zijn de gesitueerde supermarkten in het kaartje opgenomen. In tabel 2 is het responsoverzicht weergegeven. Bij de vraag naar de inkomensklasse en het krijgen van huursubsidie hebben zes respondenten niets ingevuld. In de volgende paragrafen worden de resultaten voortkomend uit de analyse van de enquêtes met behulp van SPSS beschreven, besproken en geanalyseerd.

Tabel 2: Responsoverzicht enquête; Bron: eigen enquête

	Geslacht	Burgerlijke staat	Opleiding	Inkomensklasse	Woning soort	Huursubsidie	Werksituatie
<i>Valid</i>	57	57	57	52	57	56	57
<i>Missing</i>	-	-	-	5	-	1	-

Kaart 1: Oosterparkwijk, afnamelocaties enquête & gesitueerde supermarkten; Bron: GIS, GoogleMaps

4.2 OOSTERPARKWIJK

De Oosterparkwijk telt 11.050 bewoners met een gemiddelde woningwaarde van €139.000. De verhouding tussen koop- en huurwoning is respectievelijk 26% en 74%. Het gemiddelde inkomen in de Oosterparkwijk bedraagt €18.100. In 2011 was het percentage van personen met een laag inkomen 53% en met een hoog inkomen 10% (CBS, 2013). In de steekproef is een soortgelijk beeld te zien. Zoals weergegeven in tabel 3 is er een groter aandeel respondenten die in de lage inkomensklasse vallen, bijna 50% verdient tot de €20.000. Het aandeel niet-westerse allochtonen neemt sinds 2005 af (Gemeente Groningen, 2013).

4.3 PERSOONSKENMERKEN

Tabel 3: Persoonskenmerken respondenten in vergelijking met de gegevens van de bevolking van de Oosterparkwijk; Bron: eigen enquête & CBS 2013

	<i>Steekproef</i>	<i>Bevolking Oosterparkwijk</i>
<i>Geslacht</i>	24,6% man 75,4% vrouw	49% man 51% vrouw
<i>Burgerlijke staat</i>	68,4% ongehuwd 22,8% gehuwd 1,8% verweduwd 7% gescheiden	74% ongehuwd 14% gehuwd 4% verweduwd 7% gescheiden
<i>Hoogst voltooide opleiding</i>	3,5% Geen 10,5% Middelbare school 10,5% LBO 31,6% MBO 28,1% HBO 15,8% WO	
<i>Inkomensklasse</i>	31,6% tot 10.000€ 17,5% 10.000- 20.000€ 8,8% 20.000- 30.000€ 14% 30.000- 50.000€ 19,3% >50.000€	Laag inkomen: 53% Hoog inkomen: 10%
<i>Woningsoort</i>	36,8% koopwoning 63,2% huurwoning	26% koopwoning 74% huurwoning
<i>Huursubsidie</i>	43,9% ontvangt huursubsidie 54,4% ontvangt geen huursubsidie	
<i>Werk situatie</i>	29,8% werkt full time 26,3% werkt part time 36,8% op zoek naar werk 7% bijbaantje	

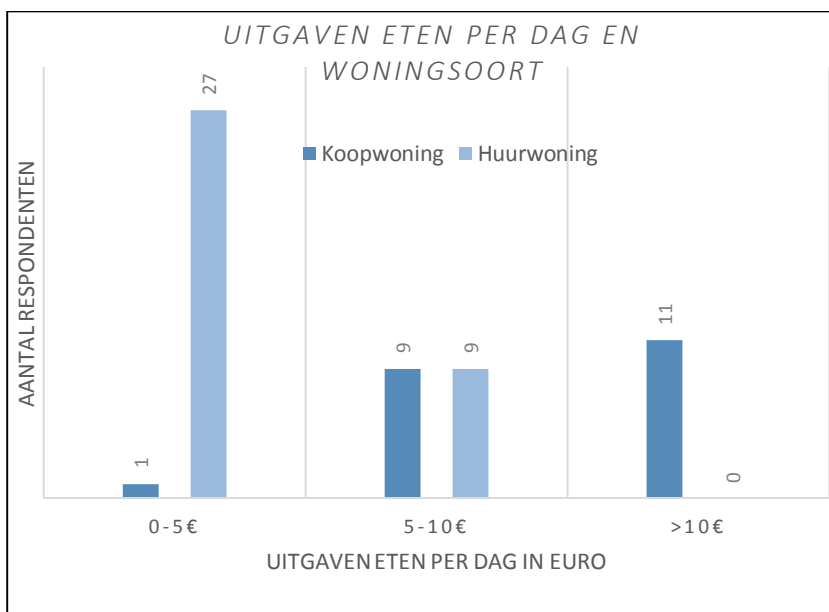
4.4 MATE VAN DE INVLOED VAN DE WONINGSOORT, HET OPLEIDINGSNIVEAU EN HET BESTEEDBAAR INKOMEN OP DE UITGAVEN AAN ETEN PER DAG

De determinanten: woningsoort, opleidingsniveau en het besteedbaar inkomen vallen onder de in hoofdstuk 2.1 geformuleerde sociaal economische status. In de volgende paragrafen wordt geanalyseerd in hoeverre deze status invloed heeft op het voedingspatroon.

4.4.1 DETERMINANT WONINGSOORT

Als indicatie voor het voedingspatroon dienen de uitgaven aan eten per dag om uiteindelijk een beeld te schetsen over de consumptie van bepaald voedsel.

Grafiek 1: Uitgaven eten per dag* woningsoort; Bron: eigen enquête

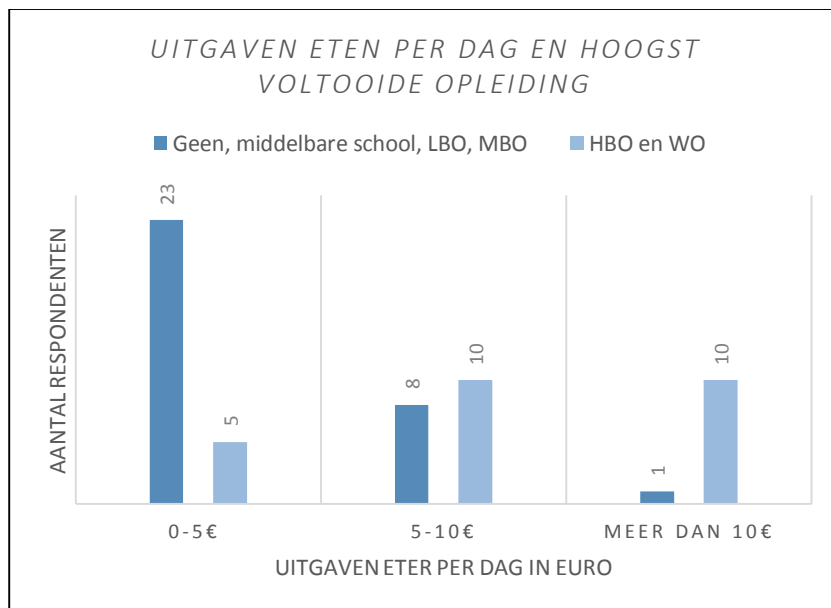

Zoals in grafiek 1 is weergegeven, besteden personen die in een koopwoning leven gemiddeld meer geld aan eten. Elf van de 21 respondenten die een koopwoning hebben, geven meer dan 10 Euro aan eten uit per dag. De respondenten die in een huurwoning leven gaven nooit aan dat zij meer dan 10 Euro uitgeven aan eten. Met behulp van de Chi-kwadraat toets is er aangetoond dat er een significant verschil bestaat tussen de woningsoort en de uitgaven aan eten per dag. Hierbij bedraagt de p-waarde 0,000 en de Chi-kwadraat waarde 33,517. Bij toetsing van de sterkte van dit verband met behulp van Phi en Cramer's-v blijkt dat het hier om een sterk verband gaat (Phi & Cramer's-v 0,767). Dit betekent dat als men in een koopwoning leeft, de waarschijnlijkheid groter is dat men meer geld uitgeeft aan eten. Dit kan verklaard worden door het feit dat het hebben van een koopwoning enig inkomen vereist. Hieruit kan wederom geconcludeerd worden dat respondenten met een koopwoning een hoger besteedbaar inkomen hebben en dus ook meer geld aan kwalitatief hoogwaardige voeding kunnen uitgeven (Kearney, 2010).

4.4.2 DETERMINANT HOOGST VOLTOOIDE OPLEIDING

Als tweede determinant voor de uitgaven aan eten dient de hoogst voltooide opleiding. Hieruit blijkt, zoals weergegeven in grafiek 4, dat respondenten die een HBO of een WO opleiding hebben genoten vaker meer dan tien euro per dag aan eten uitgeven (10 van de 25). Bij respondenten die hoogstens een MBO opleiding hebben behaald, geeft slechts één respondent aan meer dan tien euro per dag aan eten te besteden. Om dit statistisch te onderbouwen is er een Chi-kwadraat toets uitgevoerd. De p-waarde bedraagt 0,000 en de Chi-kwadraat waarde 18,578. Dit betekent dat er een significant verschil is tussen de uitgaven aan eten per dag en de hoogst voltooide opleiding.

Grafiek 2: Uitgaven eten per dag* hoogst voltooide opleiding; Bron: eigen enquête

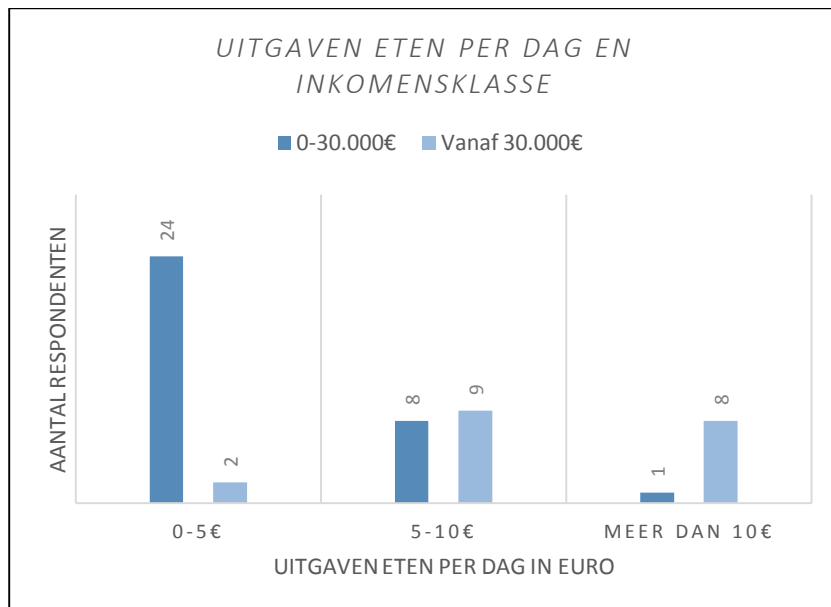
Een verklaring voor deze uitkomst is dat personen die een hogere opleiding hebben ook veelal meer verdienen en dus een groter budget hebben wat zij aan eten kunnen uitgeven. Zoals besproken in hoofdstuk 1.1 tabel 1 geven huishoudens die in een hoger inkomensdecil vallen procentueel meer geld aan voeding uit (CBS, 2010). Een HBO-/WO-opleiding wordt ook met een verhoogde consumptie van fruit en groentes geassocieerd (Geurts & Van Rossum, 2013). Aangezien exotisch fruit prijzig is kan dit voor huishoudens met een laag inkomen een onbetaalbaar goed zijn. Dat de economische aspecten meewegen bij de kwaliteit van iemands voedingspatroon blijkt ook in het onderzoek van de Mul et al. (2009). De Mul et al. (2009) hebben kunnen aantonen dat de kosten van voeding invloed hebben op het eetpatroon. Aangezien gezonde voeding veelal duurder is, kan het individuele uitgavenniveau aan eten als restrictie fungeren bij het kopen van zulke producten.

Met behulp van de laatste determinant, de inkomensklasse, kan er geanalyseerd worden welke invloed deze op de uitgaven aan eten heeft. En in hoeverre dit overeenkomt met de andere twee determinanten.

4.4.3 DETERMINANT INKOMENSKLASSE

Bij het examineren van de invloed van de inkomensklasse op de uitgaven van een persoon, komt er een soortgelijk beeld naar voren, zoals bij de vergelijking van de uitgaven met de hoogst voltooide opleiding. Uit grafiek 3 blijkt dat de inkomensklasse gerelateerd kan worden aan de uitgaven aan eten per dag. Met behulp van de Chi-kwadraat toets is naar voren gekomen dat er een significant verschil bestaat tussen uitgaven aan eten per dag en de inkomensklasse. De p-waarde bedraagt 0,000 en de Chi-kwadraat waarde 21,940. Zoals voorafgaand besproken heeft de hoogst voltooide opleiding een verband met de inkomensklasse. Respondenten die een hogere opleiding hebben genoten verdienen meestal ook meer dan respondenten met een lage opleiding. Dat studeren loont is in het onderzoek van het CBS naar voren gekomen. Personen die een hbo- of wetenschappelijke opleiding hebben afgerond, verdienen vanaf hun 33^e levensjaar meer dan personen met een mbo-diploma (Berg, 1998). Ook blijkt dat personen met een wetenschappelijke opleiding twee keer zoveel verdienen als mensen met een mbo-opleiding (De Mooij et al., 2011).

Grafiek 3: Uitgaven eten per dag* inkomensklasse; Bron: eigen enquête

Tussen 2007 en 2009 lagen de inkomens van MBO'ers op €25.000 per jaar en die van WO'ers rond de €50.000 per jaar (De Mooij et al., 2011). Zoals beschreven in het ANGELO- model heeft zowel de economische- als de sociale omgeving invloed op het eetgedrag (Swinburn et al., 1999). De economische omgeving is de prijs van een product en de sociale omgeving de persoonlijke mogelijkheid bepaalde producten te kunnen permitteren (Swinburn et al., 1999). Dit is ook te zien bij de analyse van de uitgaven aan eten per dag per inkomensklasse. Respondenten die meer dan €30.000 verdienen geven veelal ook meer geld aan eten uit. Zij hebben daarmee in hun sociale omgeving de mogelijkheid producten te kopen die in de economische omgeving expensiever zijn waaronder ook exotische producten vallen. Deze voedseltoegankelijkheid is dus niet voor iedereen hetzelfde (Kearney, 2010). Huishoudens met een kleiner inkomen kunnen zich deze duurdere producten veelal niet veroorloven. In een vergelijkbare studie over de effecten van een veranderend huishoudinkomen op het eetpatroon blijkt uit een Chinese steekproef dat

een groeiend inkomen met een verhoogde consumptie van fruit, vlees en groentes wordt geassocieerd (Bhandari & Smith, 2000). Deze uitkomsten komen met onderhavige onderzoeksresultaten overeen.

Bij de analyse van de invloed van de sociaal economische status (woningsoort, hoogst voltooide opleiding en inkomensklasse) op het voedingspatroon komt er een verband naar voren. Huishoudens die een lagere sociaal economische status hebben, geven in het algemeen minder geld uit aan voeding (De Mul et al., 2009). Tevens kan een laag besteedbaar inkomen een barrière zijn om gezonde voeding te kopen, die in het algemeen duurder is (de Mul et al., 2009). Onder gezonde voeding vallen ook exotische producten. Mogelijk wordt het kopen van exotische producten bepaald door de sociaal economische status van een individu. Uit ander onderzoek blijkt dat volwassenen met een hogere opleiding gemiddeld meer groente, fruit, vezels en vis eten (van Rossum & Geurts, 2013). Hieruit kan geconcludeerd worden dat een lagere sociaaleconomische status geassocieerd wordt met een minder goede voeding. In paragraaf 4.8 wordt deze stelling met de bevindingen uit de steekproef vergeleken.

4.5 RELATIE LOCATIE BOODSCHAPPEN EN INKOMEN

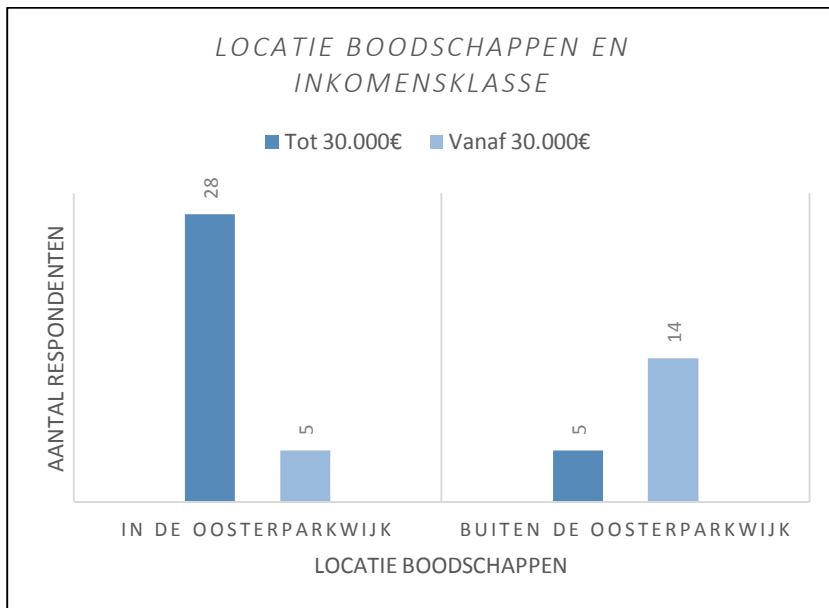
Als men de locatie van boodschappen analyseert worden deze vooral bij supermarkten in de Oosterparkwijk zoals de C1000, Lidl en Spar gedaan (tabel 4). Hier doen rond 61,4% van de respondenten hun boodschappen. Op nationale schaal, zo blijkt uit onderzoek van Baydar et al. (2010), hebben de meeste Nederlanders op loopafstand een supermarkt in de buurt. In de Oosterparkwijk hebben de bewoners, zoals weergegeven in het kaartje, deze nabijheid van een supermarkt ook.

Tabel 4: Locatie boodschappen respondenten; Bron: eigen enquête

<i>Locatie boodschappen</i>	Absoluut	Relatief
<i>Oosterparkwijk</i>	35	61,4%
<i>Markt in het centrum</i>	4	7%
<i>Buiten Groningen- stad</i>	2	3,5%
<i>In Groningen maar niet in de Oosterparkwijk</i>	16	28,1%

Als men nu de variabelen inkomensklasse en de locatie van de boodschappen tegen elkaar afzet, weergegeven in grafiek 4, blijkt dat 28 van de 33 respondenten die in een inkomensklasse tot €30.000 vallen hun boodschappen in de Oosterparkwijk bij de Lidl, C1000 of de Spar doen. Opvallend is dat er geen Albert Heijn of Jumbo binnen de wijk is gesitueerd. Juist in deze supermarkten is er doorgaans een groter en gevarieerder aanbod aan exotische producten te vinden. Een heel ander beeld is er te zien bij de respondenten die een inkomen van €30.000 en meer hebben. Hier worden de boodschappen vooral buiten de Oosterparkwijk gedaan, 14 van de 19 respondenten.

Grafiek 4: Locatie boodschappen* inkomensklasse; Bron: eigen enquête

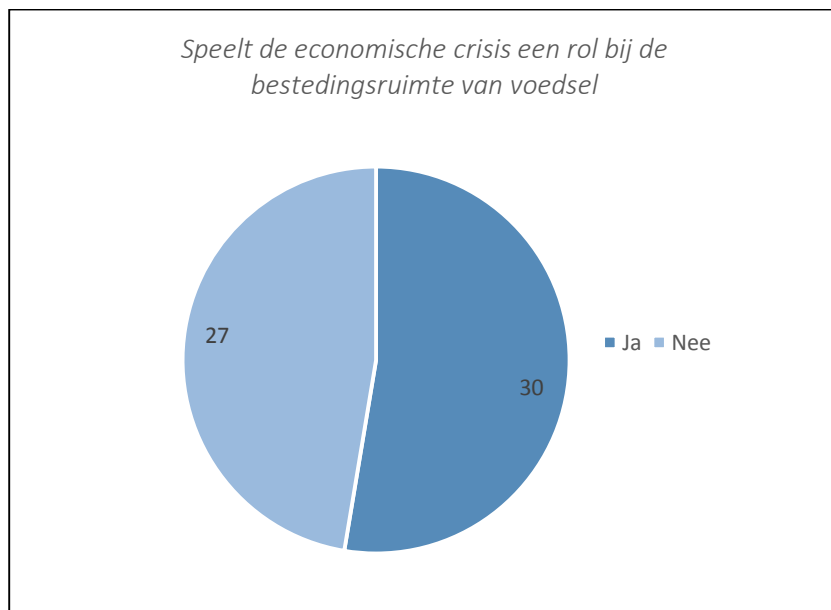
Bij de Chi-kwadraat toets is er aangetoond dat er wel degelijk een verband bestaat tussen de soort van woning en de locatie van boodschappen, p-waarde: 0,000 en Chi-kwadraat waarde: 17,816. Personen die in een koopwoning leven, en dus een ruimer inkomen hebben, doen hun boodschappen veelal niet in de Oosterparkwijk. Een mogelijke verklaring hiervoor: het bezit van een auto en daardoor de mogelijkheid om supermarkten te bezoeken die goed te bereiken zijn met de auto. Aangezien er in de Oosterparkwijk geen Jumbo of Albert Heijn is, kan dit een reden zijn voor huishoudens buiten de wijk boodschappen te doen. Zoals eerder vermeld, hebben veelal deze supermarkten een groter aanbod aan exotische producten.

4.6 ECONOMISCHE CRISIS EN DE DOORWERKING OP DE BESTEDINGSRUIMTE VAN VOEDSEL

In tijden van de economische crisis zou men verwachten dat de bestedingsruimte voor voedsel kleiner wordt. Bij onderzoek van het CBS (2012) is naar voren gekomen dat er een veel kleiner deel van het budget naar voeding gaat. In 2011 besteedden huishoudens rond elf procent van hun budget aan voedingsmiddelen (CBS, 2012).

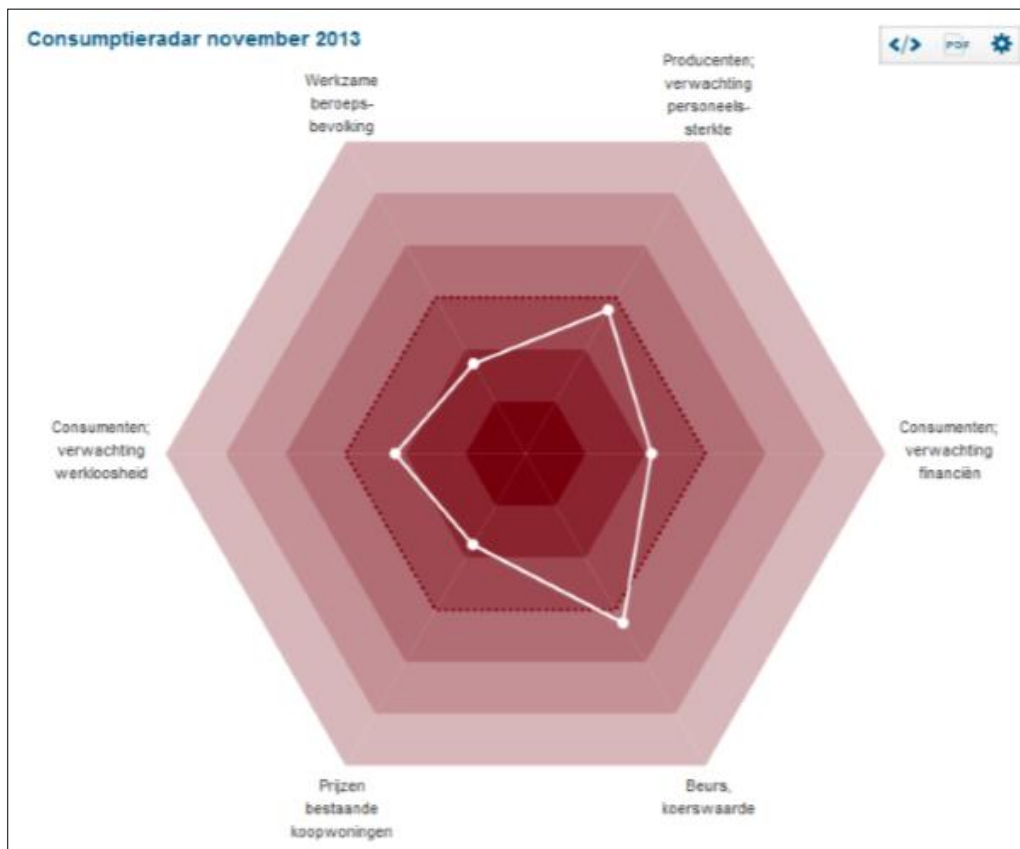
In de enquête is de respondenten gevraagd om aan te geven of hun uitgaven aan eten door de economische crisis zijn veranderd. Grafiek 5 laat de resultaten zien.

Grafiek 5: Procentuele weergave rol economische crisis respondenten Oosterparkwijk; Bron: eigen enquête

Bij 52,6% van de respondenten speelt de economische crisis een rol bij de bestedingsruimte van voedsel. Deze respondenten geven aan dat ze door de economische crisis een kleiner deel van hun inkomen aan voeding uitgeven. Dit komt overeen met het onderzoek van het CBS (2012). Hieruit blijkt dat de economische crisis een dempende werking heeft op de uitgaven van huishoudens. Ook hier is er een verschil tussen huishoudens met een hoog en een laag inkomen. Er is rond 1% verschil tussen de uitgaven aan voeding die huishoudens met een hoog inkomen maken (16% van het totale inkomen) en die met een laag huishoudinkomen (15,1%) (CBS, 2012). Verder is er aangetoond dat sociaal-economische achtergronden wel degelijk een invloed hebben op het consumentenvertrouwen. Hierbij heeft het opleidingsniveau als het inkomen een positieve invloed op het consumentenvertrouwen (CBS, 2012). Om de consumptie van huishoudens te traceren en te analyseren heeft het CBS een consumptieradar ontwikkeld. De consumptieradar geeft een analyse aan de hand van zes indicatoren of de toestand van de Nederlandse consumptie zich gunstig of ongunstig heeft ontwikkeld. De donkere stippe lijn is de nullijn, als de witte lijn binnen dit gebied valt, heeft de indicator een minder gunstige waarde dan gemiddeld (CBS, 2013). Hieruit blijkt dat de consumentenverwachtingen en –financiën minder gunstig dan gemiddeld zijn (afbeelding 2).

Afbeelding 2: Consumptieradar november 2013; Bron: CBS, 2013

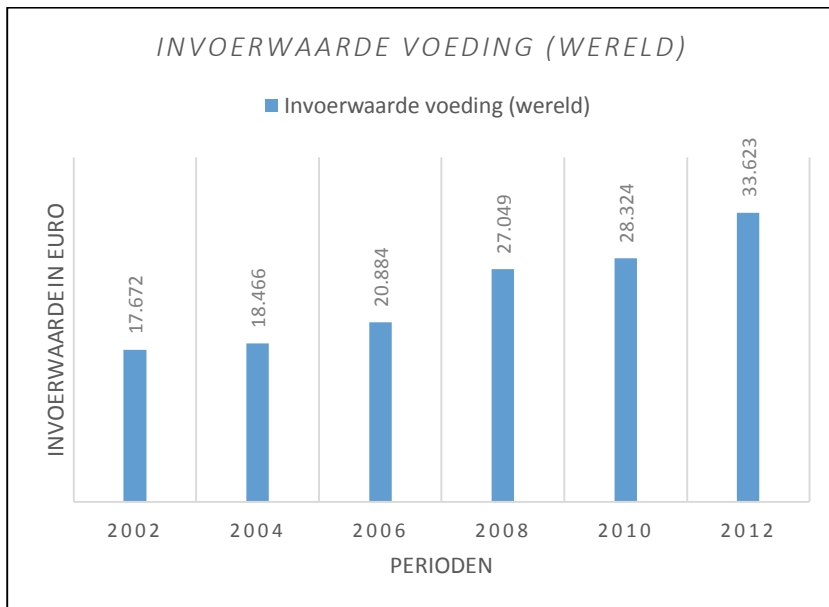

In de steekproef is er ook naar het verband van uitgaven aan eten per dag en de economische crisis gekeken. Hieruit volgt dat er geen significant verband bestaat tussen de rol van de economische crisis bij de bestedingsruimte van voedsel en de uitgaven aan eten per dag. Dit zijn andere resultaten dan die van het CBS (2010), mogelijk dat consumenten eten als zo belangrijk ervaren dat zij hierop niet willen besparen.

4.7 CONSUMPTIE EXOTISCHE PRODUCTEN (EXOTISCH FRUIT)

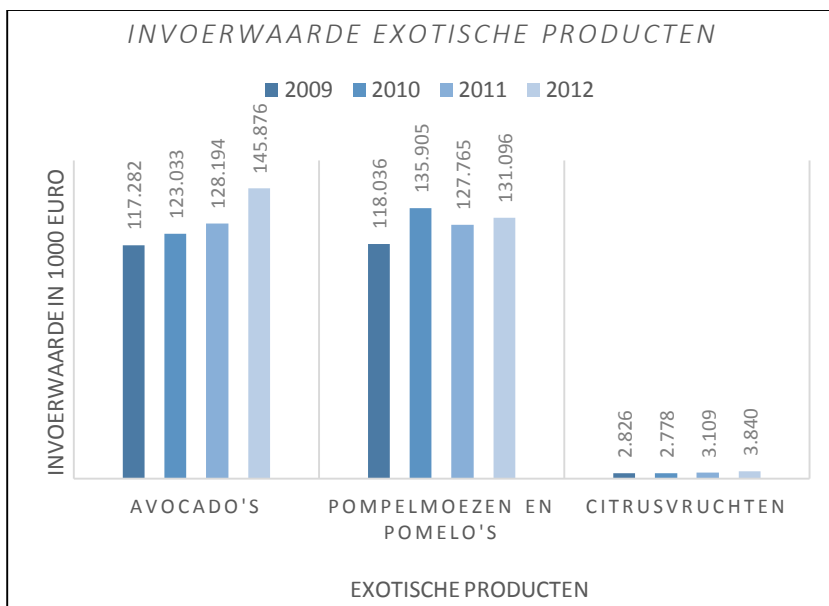
Bij het bekijken van de handelsstatistieken voor voeding van Nederland, weergegeven in grafiek 6, is een zichtbare trend te zien: De grootte en waarde nemen met de jaren toe (CBS, 2013).

Grafiek 6: Invoerwaarde voeding uit de wereld; Bron: CBS, 2013

Ook grafiek 7, de invoerwaarde van exotische producten, laat een soortgelijke trend zien. Zowel voor avocado's, pompelmoezen als citrusvruchten is de invoerhoeveelheid tussen 2009 en 2012 gestegen. Het aanbod van dergelijke producten wordt groter en daarmee neemt de vraag dus ook toe. Het aanbod van goederen komt voort uit de hoogte van de prijs van een goed en de door de individuele producent aangeboden hoeveelheid (Eijgelshoven et al., 2010).

Grafiek 7: Invoerwaarde exotisch fruit: avocado's, citrusvruchten, pompelmoezen en pomelo's; Bron: CBS, 2013

Tabel 5: Consumptie exotische producten respondenten Oosterparkwijk; Bron: eigen enquête

<i>Consumptie exotische producten</i>	Absoluut	Relatief
<i>Nooit</i>	2	3,5%
<i>Zelden, 1 keer in de maand</i>	4	7%
<i>Soms, 2 a 3 keer in de maand</i>	8	14%
<i>Regelmatig, 1 keer in de week</i>	21	36,8%
<i>Vaak, > 2 keer in de week</i>	22	38,6%

De nationale trend in toename van het invoeren van exotisch fruit en daarmee de consumptie is ook in de Oosterparkwijk te zien. Zoals weergegeven in tabel 5, geeft bijna iedereen binnen de steekproef aan, met uitzondering van twee respondenten, minstens één keer in de maand exotische producten te consumeren. De globaliserende effecten werken dus ook op kleinere schaal in de Oosterparkwijk door. Bij het traceren van de eetdagboeken van vier gezinnen wordt duidelijk dat in elk gezin minstens twee keer in de week voedsel wordt geconsumeerd dat niet oorspronkelijk uit Nederland vandaan komt, zie tabel 6. Bovendien blijkt uit de analyse van de eetdagboeken, dat de respondenten onder exotische producten ook daadwerkelijk begrijpen dat hiermee tropisch fruit wordt bedoeld. Het aanbod in de gesitueerde supermarkten geeft de bewoners de mogelijkheid zulke producten te kopen en te consumeren. De vraag of de inwoners van de Oosterparkwijk meer buitenlandse producten kopen door het grotere aanbod hiervan kan hiermee dus grotendeels met ja worden beantwoord. Deze bevindingen komen overeen met die van Lang (1998), huishoudens hebben door globaliseringseffecten een steeds betere toegang tot producten van over de hele wereld. Er moet natuurlijk een vraagteken bij worden geplaatst, aangezien dit een momentopname is en er geen data beschikbaar is van de jaren ervoor. Alsnog kan men ervan uitgaan dat de consumptie van exotische producten in het dagelijkse leven geïntegreerd is.

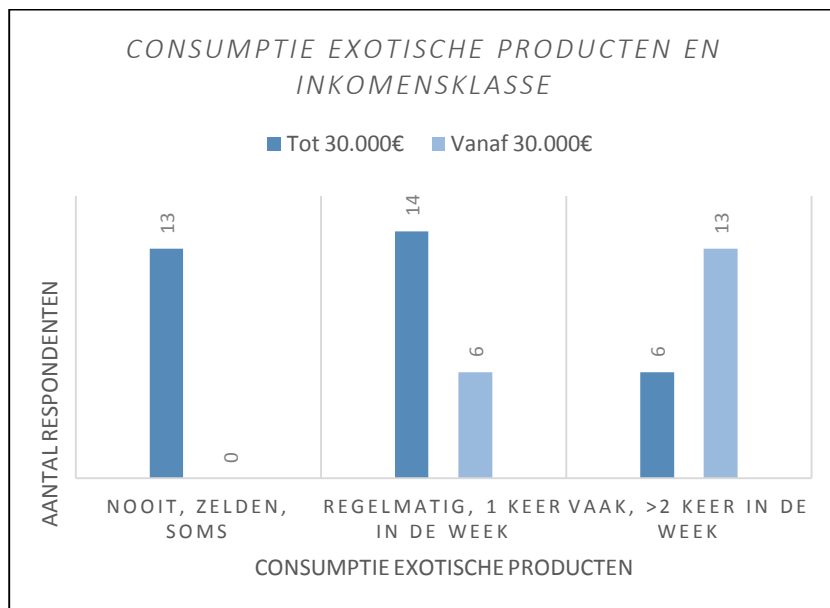
Tabel 6: Consumptie exotische producten gezinnen; Bron: eetdagboeken

<i>Consumptie exotische producten</i>	
<i>Gezin 1</i>	Pomelo, Kousenband, Bakbanaan, Okre, Zoutvlees
<i>Gezin 2</i>	Citroen, Mango, Ananas
<i>Gezin 3</i>	Banaan, Mandarijnen
<i>Gezin 4</i>	Mango, Banaan, Pomelo

4.8 DETERMINANTEN VOOR DE CONSUMPTIE VAN EXOTISCHE PRODUCTEN

In Nederland is er een gevarieerd aanbod aan voedsel, welk op ieder moment en ieder seizoen kan worden geconsumeerd (Ministerie van VWS, 2008). Om een beeld te kunnen schetsen, welke factoren invloed hebben op de consumptie van exotische producten zijn er twee determinanten aangewezen, woningsoort en inkomensklasse. Dat de prijs van producten een rol speelt bij de voedingskeuze is bij het onderzoek van het EMGO instituut aan de Vrije Universiteit van Amsterdam naar voren gekomen, consumenten met een laag inkomen hebben veelal een negatieve perceptie tegenover de prijzen van groente en fruit (de Mul et al., 2009). Of dit ook bij exotische producten het geval is wordt besproken.

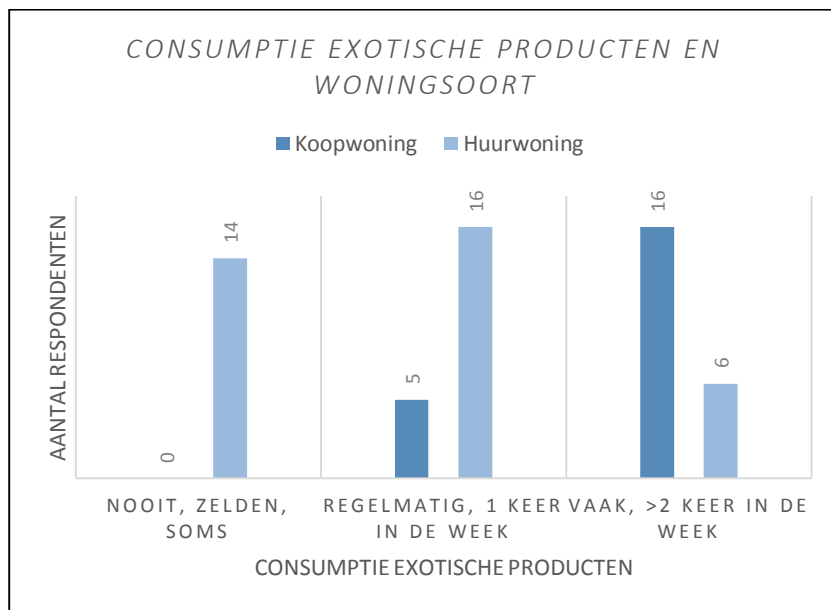
Grafiek 8: Consumptie exotische producten* inkomensklasse; Bron: eigen enquête

Bij de analyse van de steekproef blijkt dat de inkomensklasse wel degelijk invloed heeft op de consumptie van exotische producten. Zoals weergegeven in grafiek 8, consumeren huishoudens die in het inkomensdecil vanaf €30.000 vallen over het algemeen vaak exotische producten. Daarentegen eten huishoudens die een inkomen hebben tot €30.000 minder vaak exotische producten. Bij deze groep van 33 respondenten eten slechts 6 respondenten vaak exotische producten, bij de groep respondenten die €30.000 en meer verdienen zijn dit 13 van de 19 respondenten. Om dit statistisch te toetsen is er een Chi-kwadraat toets uitgevoerd, deze toets onderbouwt de bevindingen. Er is een significant verband tussen inkomensklasse en consumptie exotische producten, p-waarde 0,000 en Chi-kwadraat waarde 16,183. Er kan dus van worden uitgegaan dat een stijging in het inkomen kan worden gerelateerd aan een verhoogde consumptie van niet inheemse producten. Dave en Kelly (2010) hebben het verband tussen arbeidsstatus en eetgewoontes onderzocht. Zij constateren dat bij werkloosheid de consumptie van fruit en groentes daalt (Dave & Kelly, 2010). Zoals besproken in hoofdstuk 4.4 heeft de sociaal economische status wel degelijk een invloed op de consumptie van exotische producten.

In grafiek 9 wordt de relatie van woningsoort en de consumptie van exotische producten weergegeven.

Grafiek 9: Consumptie exotische producten* woningsoort; Bron: eigen enquête

De groep respondenten die in een koopwoning leven consumeren vaker exotische producten. Zestien van de 21 respondenten van deze groep consumeren dergelijke producten meer dan twee keer in de week. Geen enkele respondent, die aangaf dat hij in een koopwoning leeft, consumeert nooit exotische producten. Bij personen die in een huurwoning leven nuttigen 14 van de 36 respondenten nooit, zelden of soms exotische producten. Slechts zes van de 36 respondenten gaven aan vaker soortgelijke producten te eten. Om dit statistisch te toetsen is er een Chi-kwadraat toets uitgevoerd. Bij de statistische toetsing kwam er een significant verband naar voren, p-waarde 0,000 en Chi-kwadraat waarde 21,875. Personen die in een koopwoning leven, consumeren in het algemeen vaker exotische producten. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat mensen die een koopwoning bezitten veelal een hoger inkomen en een hogere opleiding hebben gehad.

De deelvraag of woonsituatie en inkomen samenhangen met de consumptie van exotische producten kan positief worden beantwoord. Zoals eerder is vermeld hebben consumenten met een laag inkomen een negatieve perceptie tegenover een prijsstijging van groenten en fruit (De Mul et al., 2009). Dit is in het onderzoek van Stewart et al. (2003) ook aangetoond, huishoudens die minder geld te besteden hebben consumeren gemiddeld minder fruit en groente. Een reden hiervoor is dat ze zich dit niet kunnen permitteren en het bereiden van verse producten in het algemeen tijdsintensiever is (Stewart et al., 2003). Het niet kunnen veroorloven van verse groente en fruit is een obstakel bij het verbeteren van het voedingspatroon. Tevens speelt het ontbreken van nutriënten kennis een rol bij de voedselconsumptie. Huishoudens met een laag inkomen zullen niet meer gaan uitgeven aan fruit en groentes als zij een grotere bestedingsruimte hebben, dit komt voornamelijk door smaakpreferenties en tijdsbeperkingen (Stewart et al., 2003).

Uit de analyse van de consumptie van exotische producten en de bovengenoemde wetenschappelijke artikelen blijkt, dat bij hoge prijzen van groente en fruit, gezinnen met een klein budget zulke producten in mindere mate zullen kopen en consumeren. Voor exotische producten geldt een soortgelijk consumptiepatroon.

HOOFDSTUK 5- CONCLUSIE

Het dieet van een bevolking wordt door op globaal niveau spelende ontwikkelingen in sociaal en economisch gebied beïnvloed (Nonhebel et al., 2012). Dit verloop is op regionale schaal in de Oosterparkwijk te herkennen. De persoonlijke restricties, zoals het opleidingsniveau, de woonsituatie en het inkomen hebben invloed op het voedingspatroon van een individu. Daarbij heeft vooral de economische situatie een restrictieve functie bij de consumptie van duurdere, gezondere en exotische producten. Zoals Blaylock et al. (1999) konden aantonen kan een stijgend inkomen de mogelijkheid scheppen producten van hogere kwaliteit te kopen. Hiermee wordt duidelijk dat in eerste instantie de sociaal economische status een belangrijke impact heeft op het voedingspatroon van een individu.

De randfactoren zoals het maatschappelijke milieu zijn hier van belang. In de huidige samenleving is er op globaal niveau een economische crisis gaande. Deze crisis merken veel respondenten in hun portemonnee, ruim 52% van de respondenten geeft aan door de crisis minder geld aan voedsel uit te geven. Op nationaal niveau is een soortgelijk beeld te zien, hier heeft de economische crisis een dempende werking op de consumpties van huishoudens (CBS,2010). Het zijn dus niet alleen de persoonlijke restricties die iemands consumptiegedrag doen veranderen, het is veelal een combinatie van meerdere factoren.

Een barrière bij het kopen van exotische producten is de prijs ervan. De prijs is het belangrijkste middel om de consumenten te beïnvloeden (De Mul et al., 2009). Vooral bij groepen die in een lagere sociaaleconomische klasse vallen speelt de prijs een rol bij de voedingskeuze. Bij de analyse van de enquête is naar voren gekomen dat bijna alle respondenten exotische producten consumeren. Door globaliserende effecten worden de kosten voor zulke producten lager en kunnen huishoudens met een laag budget het zich toch veroorloven. Desniettemin zijn de kennis en het bewustzijn over de eigen voedselconsumptie een determinant voor iemands eetgedrag (RIVM, 2004).

Op basis van het voorgaande kan worden geconcludeerd dat het eetpatroon samenhangt met de sociale factoren zoals opleiding, kennis en inkomen en de omgevingsfactoren, economisch klimaat en supermarkten in de buurt. Er kan tevens worden geconcludeerd dat door globalisatie en de daarmee samengaande ontwikkelingen in het gebied van beschikbaarheid van voedsel van over de hele wereld consumenten de mogelijkheid hebben zulke producten te kopen. Als nog is de prijs van exotische producten de begrenzendende factor voor huishoudens die een laag inkomen hebben. Dit betekent dat huishoudens door globaliserende effecten worden beïnvloedt, maar hierbij ook de persoonlijke restricties een significante rol in spelen.

AANBEVELINGEN

Niet elk gezin kan zich exotische producten veroorloven. De vraag die hierbij opkomt is, zou dit wel voor elk huishouden mogelijk moeten zijn? De inheemse producten zoals appels en peren hebben veelal dezelfde vitaminegehalten als exotisch fruit (Voedingscentrum,). Tevens is de consumptie van seizoen producten milieubewuster en is het vanuit dit oogpunt veel beter om zulke producten te kopen.

HOOFDSTUK 6- LITERATUURLIJST

- Baydar, O., Melser, C., Zuurmond, M. (2010). *Supermarkt voor meeste Nederlanders op loopafstand*. Geraadpleegd op 05-12-2013 via <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/dossiers/nederland-regionaal/publicaties/artikelen/archief/2010/2010-3189-wm.htm>. Den Haag/ Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek
- Berg, A. van den. (1998). Hoger beroepsopleiding betaalt zich in vijftien jaar terug- Studeren loont. *De Nederlandse economie 1998.2*
- Bhandari, R.& Smith, F.J. (2000). Education and Food Consumption Patterns in China: Household Analysis and Policy Implications. *Journal of Nutrition Education*, 32(4), 214- 224.
- Blaylock, J., Smallwood, D., Kassel, K., Variyam, J., Aldrich, L.(1999). Economics, food choices, and nutrition. *Food Policy*.24, 269-286
- Busch, M.C.M., Havelaar, A.H., Kramers, P.G.N., Kromhout, D., Leeuwen, F.X.R.van, Leent- Loenen, H.M.J.A. van, Ocké, M.C., Verkleij, H. (2004). *Ons eten gemeten- Gezonde voeding en veilig voedsel in Nederland*. Bilthoven: Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2011). *Bestedingen; beknopte indeling naar huishoudkenmerken*. Geraadpleegd op 11-12-2013 via <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=60046ned&D1=2130&D2=2&D3=a&HDR=T,G1&STB=G2&VW=T>. Den Haag/ Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2013). *Kerncijfers wijken en buurten*. Geraadpleegd op 30-11-2013 via <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=70904ned&D1=21-24,68-69,99,101&D2=90,119&D3=a&VW=T>. Den Haag/ Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2012). *Smakelijk weten- Trends in voeding en gezondheid*. Den Haag/ Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2013). *Internationale handel; In- en uitvoer kerncijfers*. Geraadpleegd op 04-12-2013 via <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=70017&D1=a&D2=1&D3=0-2&D4=12,38,64,90,116,142&HDR=T,G1,G2&STB=G3&VW=T>. Den Haag/ Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2013). *Goederensoorten naar EU, niet-EU; natuur, voeding en tabak*. Geraadpleegd op 07-01-2014 via <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication /?DM=SLNL&PA=81260ned&D1=0&D2=1546,1555,1558,1615&D3=0&D4=12,25,38,51,64,I&HDR=G2,T&STB=G1,G3&VW=T> Den Haag/ Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek

- Centraal Bureau voor de Statistiek (2012). *Welvaart in Nederland- Inkomen, vermogen en bestedingen van huishoudens en personen*. Den Haag/ Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2013). *Consumptieradar november 2013*. Geraadpleegd op 04-12-2013 via <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/dossiers/conjunctuur/cijfers/kerncijfers/consumptieradar.htm>. Den Haag/ Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2013). *Kerncijfers wijken en buurten*. Geraadpleegd op 07-01-2014 via <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=70904ned&D1=3-31&D2=0,90,119&D3=a&HDR=T&STB=G1,G2&VW=T>. Den Haag/ Heerlen: Centraal Bureau voor de statistiek
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2008). *Dagtochten; gemiddeld aantal per persoon per jaar naar persoonskenmerken*. Geraadpleegd op 07-01-2014 via <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=70267ned&D1=41&D2=19-23&D3=1-2&HDR=T&STB=G1,G2&VW=T>. Den Haag/ Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek
- Dave, D.M.& Kelly, I.R. (2010). How does the business cycle affect eating habits. *NBER working paper series*, 1-45
- Drewnowski, A. (2000). Nutrition Transition and global dietary trends. *Nutrition*, 16(7-8),486-7
- Eijgelshoven, P.J. Dr., Nentjes, A. Prof. Dr., Velthoven, B.C.J. Dr. van.(2010). *Markten en overheid*. 5^e druk. Groningen/ Houten: Noordhoff Uitgevers
- Gemeente Groningen (2010). *Oosterparkwijk- op het goede spoor*. Geraadpleegd op 09-01-2014 via <http://gemeente.groningen.nl/oosterpark/wijkanalyses>. Groningen: Gemeente Groningen
- Geurts, M.& Rossum C.T.M. van (2013). *Voeding: zijn er verschillen naar sociaaleconomische status?* Geraadpleegd op 22-11-2013 via <http://www.nationaalkompas.nl/Volksgezondheid/Determinanten/Leefstijl/Voeding>. Bilthoven: Nationaal Kompas Volksgezondheid
- Knox, P.L.& Marston, S.A. (2010). *Human Geography Places and Regions in Global Context*. Vijfde druk. New Jersey: Pearson Education.
- Kearney, J. (2010). Food consumption trends and drivers. *Philosophical transactions of The Royal Society Biological Sciences*, 2010, 365, 2793-2807
- Lang, T. (1999). Diet, health and globalization: five key questions. *Proceedings of the Nutrition Society*, 58, 335-343.
- Ministerie van VWS. (2008). Gezonde voeding, van begin tot eind. *Nota voeding en gezondheid*, 2010, 0-100
- Mooij, M. de, Geerdinck, M., Oostrom, L., Weert, C. van. (2011). *Inkomens van afgestudeerden, 2007-2009*. Den Haag/ Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek

- Mul, Ir. A. de, Waterlander, Drs. W.E., Steenhuis, Dr. I.H.M., Seidell, Prof. Dr. Ir. J.C. (2009). Prijs als factor in voedingskeuze- Een onderzoek naar de rol van prijs in voedingskeuze en mogelijkheden van prijsmaatregelen om gezonder voedingsgedrag te stimuleren. *Afdeling Gezondheidswetenschappen, Faculteit der Aard- en Levenswetenschappen*. Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam
- Nonhebel, S., Kastner, T., Ibarrola Rivas & M.J., Koch, W. (2012). Global changes in diets and the consequences for land requirements for food. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 109 (18), 6868-6872.
- Norušis, M.J. (2011). IBM® SPSS® Statistics 19 Guide to Data Analysis. Upper Saddle River: Prentice Hall Inc.
- O'Leary, Z. (2010). *The essential guide to doing your research project*. 2e druk. London: SAGE Publications Ltd
- Raaij, J.M.A. van & Bakel, A.M. van. (2013). *Welke factoren beïnvloeden de voeding en het voedingsgedrag*. Geraadpleegd op 25-11-2013 via <http://www.nationaalkompas.nl/gezondheidsdeterminanten/leefstijl/voeding/welke-factoren-beïnvloeden-de-voeding-en-het-voedingsgedrag/>. Bilthoven: Nationaal Kompas Volksgezondheid
- Stewart, H. & Blisard, N. & Jolliffe, D. (2003). Do Income Constraints Inhibit Spending on Fruits and Vegetables Among Low-Income Households? *Journal of Agricultural and Resource Economics*, 28(3), 465-480.
- Schmidhuber, J. & Shetty, P. (2005). The nutrition transition to 2030- Why developing countries are likely to bear the major burden. *Food Economics – Acta Agriculturae Scandinavica*, Section C Volume 2, Issue 3-4.
- Swinburn et al. (1999). *Welke factoren beïnvloeden de voeding en het voedingsgedrag?* Geraadpleegd op 8-12-2013 via <http://www.nationaalkompas.nl/gezondheidsdeterminanten/leefstijl/voeding/welke-factoren-beïnvloeden-de-voeding-en-het-voedingsgedrag/>. Bilthoven: Nationaal Kompas Volksgezondheid
- Ultee et al. (2003). *Sociaaleconomische gezondheidsverschillen*. Geraadpleegd op 25-11-2013 via <http://www.nationaalkompas.nl/bevolking/segv/wat-zijn-sociaaleconomische-gezondheidsverschillen/>. Bilthoven: Nationaal Kompas Volksgezondheid
- Verweij, A. (2010). *Wat is sociaaleconomische status?*. Geraadpleegd op 22-11-2013 via <http://www.nationaalkompas.nl/bevolking/segv/wat-is-sociaaleconomische-status/>. Bilthoven: Nationaal Kompas Volksgezondheid
- Verweij, A. (2010). *Wat zijn sociaaleconomische gezondheidsverschillen?* Geraadpleegd op 22-11-2013 via <http://www.nationaalkompas.nl/bevolking/segv/wat-zijn-sociaaleconomische-gezondheidsverschillen/>. Bilthoven: Nationaal Kompas Volksgezondheid
- Woods, M. (2005). *Rural Geography*. Tweede druk. London: SAGE Publications Ltd
- Voedingscentrum. (2014). *Fruit*. Geraadpleegd op 08-01-2014 via <http://www.voedingscentrum.nl/encyclopedie/fruit.aspx>. Den Haag: Stichting Voedingscentrum Nederland

BIJLAGE 1: ENQUÊTE

Naam: _____

Datum: _____

Geachte heer/ mevrouw,

Mijn naam is Constanze Renzelmann en ik doe onderzoek voor de Rijksuniversiteit Groningen. De enquête bestaat uit 28 korte vragen en zal ongeveer 15 minuutjes duren. De informatie die ik met behulp van deze enquête verkrijg dient voor mijn bachelor thesis. Ik ben geïnteresseerd in de invloed van globalisatie op het voedingspatroon van personen. Hiervoor probeer ik informatie te verkrijgen over de consumptie van families en alleenstaanden in de Oosterparkwijk. Met de verkregen informatie zal anoniem omgegaan worden. Alvast bedankt voor uw medewerking!

Deel I: Algemeen

1) _____ **Geslacht**

- a. Man
- b. Vrouw

2) _____ **Burgerlijke staat**

- a. Ongehuwd
- b. Gehuwd
- c. Verweduwd
- d. Gescheiden

- 3) _____ **Leeftijdscategorie**
- a. 20-30
 - b. 30-40
 - c. 40-50
 - d. 50+
- 4) _____ **Hoogst voltooide opleiding**
- a. LBO
 - b. MBO
 - c. HBO
 - d. WO
 - e. geen
 - f. middelbare school
- 5) _____ **In welke inkomensklasse valt u?**
- a. Tot 10 000 euro
 - b. 10 000 tot 20 000 euro
 - c. 20 000 tot 30 000 euro
 - d. 30 000 tot 50 000
 - e. 50 000 euro en meer
- 6) _____ **In wat voor soort woning leeft u?**
- a. Koopwoning
 - b. Huurwoning
- 7) _____ **Ontvangt u huursubsidie?**
- a. Ja
 - b. Nee

8) _____ **In wat voor een gezinssituatie woont u?**

- a. Alleen wonend
- b. In een gezin
- c. Samenwonend

9) _____ **Hoe ziet uw werksituatie er uit?**

- a. Full time
- b. Part time
- c. Op zoek naar werk
- d. Bijbaantje

10) _____ **Wie verdient het hoofdinkomen**

- a. Man
- b. Vrouw
- c. Allebei evenveel

Deel II: Voedingspatroon

11) _____ **Hoe vaak kookt u zelf per week?**

- a. 1- 2 keer
- b. 3-4 keer
- c. 5-6 keer
- d. Elke dag
- e. 0 keer

12) _____ **Wat kookt u het meest?**

- a. Typisch Hollands
- b. Heel gemixt, elke dag iets anders
- c. Alleen buitenlandse gerechten

13) _____ **Hoe vaak koopt u producten die buiten Nederland vandaan komen?**

- a. Nooit
- b. 1-2 keer per week
- c. 3-4 keer per week
- d. 5-6 keer per week
- e. Vaker

14) _____ **Hoe vaak consumeert u exotische producten (denk hierbij aan exotisch fruit en niet inheemse producten)?**

- a. nooit
- b. Zelden, 1 keer in de maand
- c. Soms, 2 à 3 keer in de maand
- d. Regelmatig, 1 keer in de week
- e. Vaak, > 2 keer in de week

15) _____ **Wat geef u aan eten uit per dag?**

- a. < 3 euro
- b. Tussen de 3 en 5 euro
- c. 5 tot 10 euro
- d. Meer dan 10 euro

- 16) _____ **Speelt de economische crisis een rol bij de bestedingsruimte van voedsel bij u thuis?**
- a. Ja
 - b. Nee
- 17) _____ **Besteedt u nu minder geld aan voedsel door de economische crisis?**
- a. Ja
 - b. Nee
- 18) _____ **Koopt u door de economische crisis meer inheemse producten? Producten van Nederlandse grond?**
- a. Ja, ik koop nu minstens 5 x per week uitsluitend Nederlandse producten
 - b. De verdeling buitenlandse en inheemse producten is gelijk
 - c. Er is vrij weinig verandert aan mijn inkoopgedrag door de economische crisis
 - d. Ik koop juist meer buitenlandse producten
- 19) _____ **Hoe vaak bestelt u eten/ of gaat u uit eten?**
- a. Nooit
 - b. Zelden
 - c. 1-2 keer in de week
 - d. 3-4 keer
 - e. Bijna elke dag
- 20) _____ **Als u uit eten gaat, consumeert u dan Hollandse gerechten of juist buitenlandse?**
- a. Hollands
 - b. Buitenlands
 - c. Fast food (Mc Donalds, Burger King, Kentucky Fried Chicken)

- 21) _____ **Vindt u het aanbod in de supermarkt groot**
- a. ja
 - b. nee
 - c. normaal
- 22) _____ **Bij welk soort supermarkt/ markt doet u uw boodschappen?**
- a. Supermarkt (Aldi, Albert Heijn, Lidl, C1000, Spar)
 - b. Markt
 - c. Ecologische supermarkt
 - d. Boer uit de omgeving
- 23) _____ **Waar doet u grotendeels deze boodschappen?**
- a. In de Oosterparkwijk (Lidl, C1000, Spar)
 - b. Op de markt in het centrum van Groningen (Vismarkt)
 - c. Buiten Groningen- stad
 - d. In Groningen maar niet in de Oosterparkwijk
- 24) _____ **Hoe vaak doet u boodschappen per week?**
- a. 1 keer per week
 - b. 2-3 keer per week
 - c. 4-5 keer per week
 - d. 6-7 keer per week
 - e. minder
- 25) _____ **Welke ingrediënten gebruikt u vooral tijdens het koken?**
- a. Zuivel
 - b. Vlees
 - c. Vis
 - d. Groente
 - e. Noedels, aardappelen, rijst

- 26) _____ **Hoe vaak consumeert u groente in de week?**
- a. 0 keer in de week
 - b. 1-2 keer in de week
 - c. 3-4 keer in de week
 - d. 5-6 keer in de week
 - e. Elke dag
- 27) _____ **Heeft u nu voedsel thuis dat niet uit Nederland komt?**
- a. Ja
 - b. Nee
- 28) _____ **Als dit het geval is, om wat voor soort product gaat het?**
- a. Fruit
 - b. Groente
 - c. Conserven
 - d. Olies (olijfolie, plantaardige olie)
 - e. Specerijen

BIJLAGE 2: BIJHOUDEN VOEDINGSPATROON

Straat: 4 gezinnen; Tjerk Bolhuisstraat, Oliemuldersweg, Pioenstraat

Leeftijd:

Hoogst voltooide opleiding: MBO, HBO

Huur-/ koopwoning; 3x koopwoning, 1x huurwoning

Gezinssituatie:

	Avondeten	Exotische producten	Bijzonderheden/ uitgaven
<i>Maandag</i>			
<i>Dinsdag</i>			
<i>Woensdag</i>			
<i>Donderdag</i>			
<i>Vrijdag</i>			
<i>Zaterdag</i>			
<i>Zondag</i>			

BIJLAGE 3: CONSUMPTIE EXOTISCHE PRODUCTEN GEZINNEN

Consumptie exotische producten	
<i>Gezin 1</i>	Pomelo, Kousenband, Bakbanaan, Okre, Zoutvlees
<i>Gezin 2</i>	Citroen, Mango, Ananas
<i>Gezin 3</i>	Banaan, Mandarijnen
<i>Gezin 4</i>	Mango, Banaan, Pomelo